

Dybbøl- og Broagerpræsten Kristen Karstensen.

Af Georg Himmelstrup.

Mellem Augustenborg fjord og Alssund skyder en frugtbar landsdel mod nord. Det er Ulkebøl sogn, der begynder ved Sønderborg byskel og fortsætter til Arnkil mod nord. Foruden selve kirkebyen ligger en større samling gaarde og huse lidt mod nord, det er byen Kær. Denne lille del af Als har øens frugtbarhed og grøde. Store frugthaver med rigtfarvede blomstergrupper findes ved gaard og hus, og i blomstringstiden ser egnen ud, som var den overdrysset med de smukkeste farver. Levende hegn slynger sig mellem de talrige større og mindre markfelter. Smaaskove findes der enkelte af, den største er nordligst paa halvøen. Nu staar der velbyggede gaarde i nutidsstil, men for et hundrede aar siden stod her de gamle bindingsværkshuse, hvor murfyldingerne var omrammet af sortmalet tømmer. Hvor nu vi ser gennem de store, udbuede vinduesruder, saa man dengang gennem smaa blyindfattede ruder, og hvor der nu er vinkelrette og lodrette linier paa mur og tag, var der før adskillige krumninger og skæve linier. Men skinnende propert var det dengang, som det er nu.

I Kær boede i begyndelsen af forrige aarhundrede en boelsmand Karsten Davidsen og hans hustru Marie Hansdatter. I dette hjem fødtes den 25. August

1809 en dreng, der i daaben fik navnet Kristen Karstensen.

Det lader til, at Kristen i sine første aar ikke har været saa kvik af sig, som børn i almindelighed er. Det fortælles*), at hans forældre fandt trøst i det gamle ord: »Et klatte føl kan blive en hest, og en snatte dreng kan blive en præst«. Men alt som de første aar gik, viste barnenaturen sig snart at faa bugt med det tunge væsen, saa barndommens leg og lyst fik magten over ham.

Saa voksede drengen, frisk og glad, der i hjemmet**). Naar vinteren kom med »is og sne under himlens blaa«, saa fødderne i træskoene og hænderne i de uldne vanter og ud paa farten; kunde en skøjtetur faas, da saa meget herligere. Men naar fader hjemme i stuen en vinteraften fortalte om svundne tider eller læste højt for dem alle, saa lyttede drengen ivrigt til. Naar sommeren kom med de rige og fagre blomster, da gik det lystigt paa mark og eng. »Vel fuglereder han fandt i flæng, men saa fik han skænd af mutter«. Og arbejdet med at bjerge høet og faa kornet i hus, det var rigtig hans lyst, og »aldrig saa svandt hans frejdige blik, om og der var langt til ende«. Naar saa kornet var bragt i huset, saa skulde gæssene have lov til at færdes paa stubbene for at samle de spildte korn op, men da skulde der passes paa, thi i de mange levende hegn rundt om var der nok af ypperlige skjulesteder for ræven,

*) Meddelt mig af fløv. minister H. P. Hanssen, Nørremølle, efter udsagn fra hans moder, der var barnefødt i Ulkebøl.

***) Fra romantikens overdrev«. »Ungdomssange« af Jens Karstensen: Til min fader.

og denne listige fyr havde baade vilje og evne til at snuppe sig en gaas, dette skulde jo hindres, og derfor skulde Kristen være paa vagt. Men Kristen var meget læselysten, og bogen kunde han derfor vanskeligt slippe, og især efter at han havde faaet adgang til præstens mange bøger, da blev bogen ham særdeles kær. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at ræven saa sit snit og snuppede en gaas. Forsent smed drengen bogen og træskoene med, og nu blev det hurtigløb. Men med gaasen kastet om paa ryggen fo'r ræven endnu hurtigere afsted end drengen, saa det hjalp ikke, alt hvad han raabte og skreg. Gaasen blev hurtig ført ind i rævegraven. Faderen kunde nok forstaa, at Kristen var mindre heldig til dette arbejde. Bogen havde for megen magt over ham, det var nok bedst, at de to fik lov til at være sammen. Det blev derfor bestemt, at Kristen skulde forberedes til optagelse paa latinskolen, og dette kunde heldigvis ske hos kapellan Fedrovsky i Ulkebøl præstegaard. I halvandet aar stod denne forberedelse paa, saa blev Kristen 18 aar gammel, i 1827, elev i Ribe katedral-skole.

Skoletiden i Ribe.

Det var ikke særligt behageligt de første tider for den alsinger bondedreng mellem latinskolens mere fint udstyrede drenge. I et fødselsdagsdigt til en af disse mange aar efter omtaler han sin indtræden i latinskolen.

Den bondedreng lidt nederlig paa bænken
sin plads anvist iblandt de drenge fandt.
Man gloede paa det underlige Væsen,
den vadmelsfrakke, slet dresserte krop;
og fniste gjorde de og trak paa næsen,
saasnart som blot han lukte munden op.

Men snart rykkede han »lidt bedre op ved borde«. Duksen maatte bytte plads med ham. Men bedre end det var, at til kammeraten »knyttedes et baand i skoletiden, som holde skal i evigheden«.

I Ribe latinskole kunde han rigtig faa brug for sin læselyst. I græsk havde skolen en dygtig og nidkær lærer i adjunkt Peter Tetens Hansen. Han var livlig i sin undervisning, historien kunde han skildre, saa den blev levende for dem. Selv barnefødt i Ribe fremdrog han gerne byens rige historie, de gamle skikkelser og tildragelser formede sig klart og tydeligt for eleverne.

Allerede i skoletiden kom religiøse alvorstanker frem hos Kristen. Maaske hans moders død bidrog sit dertil. Men særlig ser vi, at kendskabet til den græske verden kaldte mange alvorstanker frem hos ham. Han mødte der en fremstilling af gudernes liv og virksomhed, som tiltalte hans unge sjæl. Her var en skønhedsverden, stor og rig. Var det maaske derigennem, at livets gaader skulde klares. Men nej! Det blev kun »Min drømte lykke«.

»I drømme sad jeg paa Olympens tinde,
omstraalt af gudeverdens herlighed,
min lykkes maal jeg mente der at finde,
og hjertet banked' ængsteligt derved;
de gudeskikkelser traad' mig imøde —
som kaldte frem blot ved mit ønskes bud,
og straalebølger zitrende sig gøde
i stedse større kreds om hver en gud«.

Det var gudehøvdingen Kronion paa gyldne sæde.

»Jeg saa hans herlighed, jeg saa hans styrke,
 jeg saa ham frygtet af en gudehær,
 jeg bæved — al hans glans mig var kun mørke;
 det var ej saadant, som jeg søgte der«.

Var det da hos Pallas Athene, visdomsgudinden,
 eller var det hos Apollo, sangens gud, han skulde
 finde, hvad han søgte?

»Jeg meget fandt, men har ej fundet alt.
 Hvad er det da, du vil, mit ømme hjerte?
 Mon jeg da aldrig, aldrig finde skal,
 hvad du saalænge, du saa varmt begærte?«

Saadan spørger han. Skolelærdommen kunde
 ikke give ham det svar, han søgte efter.

»Drømmen svandt — og ak, min lykke med!
 Saa tom er livet, ingen glæde vinker;
 jeg finder evigt ej, hvad jeg har set.
 Kun stundom, naar den tavse maane blinker,
 mig Phantasus end dunkelt viser det«.

I Oktober 1831 blev han student. Af de 7 elever,
 som naaede saa vidt, blev det Kristen Karstensen,
 der naaede det højeste eksamenstal. Saa et »farvel
 til Ribe«, til »sivkranst aa med sagte bølger« og til

»Tavse lund, der ofte strøede
 venlig skygge ned paa mig
 ved den lyse aftenrøde.
 Væne lund, jeg takker dig!
 Gamle by, hvor taarnet knejser,
 nu farvel! vi skilles, men
 mindet, se! det lyst sig rejser,
 hvor som helst jeg vanker hen!«

København.

Saa drog han til Københavns universitet for gennem det theologiske studium at naa frem til præstegerningen. Han havde nu bevist, at med hensyn til skolekundskaberne stod han ikke tilbage for kammeraterne. Formodentlig havde den »dresserte krop« faaet bugt med »vadmelsfrakken« og med »det underlige væsen«. Det er sikkert nok erindringen om den anvendelse paa ham i hans første barndom af det gamle ordsprog om føllet og drengen, der bragte studenten til ved rusgildet at begynde sin vise med følgende vers:

»Se, tiden gaar, og hurtig alting skifter:
af skranten føl kan blive stolten hest.
En dværg kan blive stor ved storbedrifter, —
af bondecreng der blive kan en præst.«

Nu skulde Kristen Karstensen altsaa leve under større forhold i en verden, der havde kun yderst lidt til fælles med de hjemlige forhold i landsbyen Kær der nordfor Sønderborg. Men til hjemmet førte hans tanker ham saa ofte. Der færdedes moder ikke længere. Men i Erindringen om barnedagene der var moder og alle de andre tilstede. Disse minder kaldte frem hos ham digtet:

Barndomsglæder.

Kom, sæt dig, ven! og lad os sladre sammen
fortrolig her et lidet øjeblik
om svundne barndoms glade leg og gammen,
da med vor fibel vi til skolen gik.

Det er saa sødt at mindes hine steder,
hvor vuggen stod, hvor bolden lystig fløj,
hvor pogen læste, og hvor barndomsglæder
han delte fro i munter leg og støj.

Du husker nok, hvordan vi var tilmode,
naar skolemester havde været vred,
for leksen ej vi ramsed op paa fode,
men fik vi lov, hvor fløj vi saa afsted.

Og hvilken hurlumhej med bold og trille!
Den smaadrenge rørte sig saa flink og djærv,
som om han verden gennemløbe vilde,
og en springom var hele livets hverv.

Nu sværmed vi omkring i dal og vænge,
og sorgløs traad' vi mangan blomsterknop,
nu saa man os ved kragereden hænge
stolt gyngende i højen elletop.

Ved vintertid vi mødtes med vor slæde,
og rask vi rulled over is og sne;
de skøjter skured og de træsko glede,
til maanen stor i østen lod sig se.

Mod kolde nat tilbage først vi vendte,
ned over øret trak vi vor kalot.
Tit gamle moer en smule paa os skændte:
»nej, drenge, drenge! Det gaar aldrig godt!«

Naar saa vi kom forpustede og trætte
fra turen hjem til ovnens muntre fyr,
saa maatte fader ned sig hos os sætte
og os fortælle gamle æventyr.

Men aldrig saa man drengen saa fornøjet,
som naar med julegaver fader kom;
en lille taare glinste ham i øjet,
naar far begyndte med at dele om.

Og nyttaarsaften, husker du, vi kasted
en potte tit paa vrantne nabos port;
og med en fart derfra vi alle hastede,
og ingen vidste, hvem det havde gjort.

Ja, mangen spøg og løjer har vi øvet;
 de unge fugle flagred vildt i vaar.
 Vel! om vor aand for spøg har flugten prøvet,
 ved alvor højere den vingen slaar.

Saa gik det til i vore barndomsdage.
 Ak! alt for længe siden svandt de hen.
 Det er saa sødt at kalde dem tilbage,
 saa sødt at drømme sig som barn igen!

Det første halvaar kom Karstensen til at leve i et kunstnerhjem, hos kobberstikker Sonne, hvis sønner Jørgen og Edvard Sonne er bekendte som vore betydeligste kunstnere. Den første for slagmalerierne fra 3-aarskrigen. Broderen for hans ypperlige kobberstik af f. eks. »Luther paa rigsdagen i Worms«.

Efter kort tids forløb naaede han at faa bolig paa Regensen. Der kom han til at bo sammen med en student Lassen. Begge vilde de være theologer. De havde vindue ud til gaden Kannikestræde. Det var bleven skik og brug, at de studenter, der ikke naaede hjem før efter Regensens lukketid, bankede paa hos Karstensen og Lassen, og saa slap de ind i Regensen ved at hive sig op i vinduet og saa kravle ind der. Det holdt værelsets beboere just ikke meget af, da forstyrrelserne blev lovlig mange. Karstensen fandt sig saa nogenlunde i denne skik, selv om den var ubehagelig, men Lassen lod sig meget tydelig forstaa med, at slig uorden var skammelig. Kammeraterne fandt derfor paa, at nu skulde han som smædenavn have titlen »justitsraaden«.*) Karstensen blev teologisk kandidat 8. Juli 1836 med karakteren laudabilis.

*) Justitiarius Niels Lassens erindringer.

Straks derefter blev han af stiftamtmand grev Knuth i København antaget til huslærer for hans børn. Om vinteren boede familien i hovedstaden, sommeren tilbragtes paa Lundegaard, en milsvej fra København, eller paa Bonderup ved Ringsted. Under opholdet i det grevelige hus gik han paa pastoralseminariet til de praktiske øvelser, tog demis med laudabilis og derpaa cathecticum.

Opholdet i det grevelige hus havde næppe noget tilfælles med de hjemlige forhold paa Als. Men at hjemmet og hjemegnen ikke blev ringere derved, ses klarligen i den sang af ham, som for alle alsinger den dag i dag er den mest kendte:

Mit Als.

Af Østerhavets vove
 en ø sig hæver skønt,
 bekranset stolt med skove,
 bevokset mildt med grønt.
 Saa sagte bølgen gynger
 og luller den i ro;
 og raske børneklynger
 ved stranden lege fro.

Den ø er som en have:
 hver kornmark er et bed,
 de bønder flittig grave
 og lægge kornet ned.
 Og om den have lukker
 et hegn af nøddetræ, —
 der drengen gaar og plukker
 sig lommen fuld i iæ.

Løvtætte linde brede
 sig over bondens tag.
 Her svalen har sin rede
 og kvidrer nat og dag.

Og mellem træets grene
 der titter æbler ud
 rødmussede og pæne —
 som bondens unge brud.

Det er saa sødt at drømme
 i denne haves skød,
 hvor lune vinde strømme,
 hvor rosen dufter rød.
 Smaafugle bor i skoven,
 smaablomster staar i eng,
 velsignelse bag ploven;
 og rask er mø og dreng.

Den ø jeg kan ej glemme,
 jeg stedse skuer den;
 thi der, der har jeg hjemme,
 did gaar min længsel hen.
 Jeg elsker den saa saare,
 var verden mig tilfals
 og frit jeg maatte kaare,
 jeg valgte mig et Als.

Denne sang synges meget, ogsaa med en folkelavet tra-la-laslutning, der vidner om folkets glæde over denne hjemmets vise, men den selvlavede slutning bidrager ikke til at forskønne hverken sangen eller melodien. Sundevederne bruger ogsaa sangen meget. Hvor tidlig den er bleven folkesang paa Als og Sundeved, kan ikke afgøres, dog næppe senere end først i 40-erne.

En tysk beskrivelse over Als og Sundeved begynder med en tysk gengivelse af Karstensens sang »Mit Als« med overskrift: »Alsenlied«.

Befolkningen holdt meget af at synge, men gode sange kendte man ikke. Man sang: Om hundrede aar

er alting glemt, venner, hvad vi end her maa lide — alle versene slutter med en forsikring om, at alt ondt er ovre »om hundrede aar«. Da saa »Schleswig-Holstein meerumschlungen« først i 40-erne kom frem, sang man den med. Om præsten Lawaetz i Sottrup fortælles der, at han syntes ikke om disse to Viser. Man vidste godt, at præsten holdt meget af sang. Naar han derfor ytrede uvilje mod disse to raske sange, saa syntes man, at præsten var vanskelig at gøre tilpas. Da Karstensens sang om hjemøen kom frem, blev den straks godt kendt. Det skal nok være sjældent, naar alsingerne er samlede til leg og lystighed, at ikke ogsaa den sang lyder med jubel; den dag i dag indtager den hæderspladsen ved de hjemlige sammenkomster.

En anden sang, »hjemmets ø«, stammer fra samme tid. I den priser han skønheden og frugtbarheden og den herlige fuglesang i de mange haver og levende hegn. Men det er alligevel ikke al denne herlighed, der særlig drager tanken bort fra studeringerne og hjem til øen, nej det er barndoms minderne.

»O, her har jeg leget og sprunget saa fro,
 ak! aldrig jeg kan det forglemme!
 Thi svæver min længsel evindeligt tro
 did henad, hvor barnet var hjemme.
 Og hvor jeg end vanker, og hvor jeg end er,
 den venlige ø mig er evig kær!«

Hjemkærligheden er levende, dog ikke blot til Als og hjemmet der. En sang til fædrelandet har vi fra samme tid med følgende sidste vers:

Vi elske dig, vort fodeland
 med akseguld og Blomsterøje,

med bøgeskov og kæmpehøje
 og snekker om din grønne strand!
 Vi elsker Frederik, som freder
 de evigkære, skønne steder,
 og synge fro, saa højt vi kan:
 Gud signe ham og gamle Dan!«

Dybbøl.

I foraaet 1839 blev Dybbøl præsteembede ledigt. Lensgreve Christian Reventlow til grevskabet Reventlow og Kristianssæde paa Lolland ejede ogsaa grevskabet Sandbjerg i Vester-Sottrup, og han var patron for Dybbøl kirke og skole, saa han havde kaldsretten. Af ansøgningerne udtog han tre, som paa en bestemt dag skulde holde hver sin prøveprædiken. Til et saadant embede som Dybbøl blev der i reglen indstillet tre præster, som havde øvelse i præstegerningen. Denne gang gjaldt det kun de to, nemlig pastor Schwensen, senere præst i Hørup, Als, og Momsen, senere præst i Højer. Den tredie var den unge theologiske kandidat Kristen Karstensen fra sognet der lige overfor paa Als. At han blev indstillet til dette embede, stammede maaske ikke blot fra, at han havde vist sig som en kundskabsrig og alvorlig theolog, men rimeligvis ogsaa fra personligt bekendtskab mellem de grevelige familier, saa vel som fra, at grev Knuth var særdeles vel tilfreds med hans lærervirksomhed for hans Børn.

Naar disse prøveprædikener var holdt, fik hver af sognets selvstændige mænd og kvinder tre stemmesedler, hver med en af de tre's navne paa. Det var ikke en given sag, at den af de tre, der fik de fleste stemmer, blev anerkendt som præst for sognet, men

dog som oftest tilfældet. Kancelliet havde ved et tidligere præstevalg meget alvorligt paalagt patronatet, at menigheden skulde have den afgørende stemme, men det var nok ikke altid bleven overholdt. Karstensen havde kun liden udsigt til at blive valgt, han var adskillige aar yngre end de andre, han var uprøvet og ukendt paa egnen, og at de største gaardmænd vilde have en af de andre to, var godt bekendt.

Tilstede i kirken var der en ældre mand, som hørte til »de stille« i sognet. Formodentlig hørte han til hernhutterne. Han havde just ikke videre evne til at forholde sig stille, naar der var noget paa færde, der rigtig optog ham, thi saa talte han altid højt med sig selv. Da den første og den anden præst gik ned fra prædikestolen, hørte man meget tydeligt, at den gamle mand gav et alt andet end velvilligt grynt fra sig, at han ikke havde været tilfreds med deres prædikener, var temmelig tydeligt at mærke. Da nu den tredje gik op paa prædikestolen, kunde den gamle ikke skjule sin harme, thi han hviskede lovlig højt, at denne blegnæbede, spidskjolede fyr maatte helst blive nede. Dog snart fangede den unge prædikant den gamles opmærksomhed, thi lige med et rejste han sig helt op og udbrød: »Det blywer e mand!« Og det kom til at passe. Den 28. April blev den unge mand valgt til sognets præst med 82 stemmer af 105.

Ordinationen foregik den 11. Juni i Ullerup kirke af generalsuperintendent Callisen, og 2 dage efter blev han af samme indsat som præst i Dybbøl kirke.

I kobberstikker Sonnes hjem havde Karstensen stiftet bekendtskab med en ung dame fra Randers, Emma Jensine Kjeldsen, datter af urmager Jens Kjeldsen og Helene Lundgren. Hun blev hans hustru.

De blev viede i Lyngby kirke den 31. Maj 1839 af kappellan Barfod, senere sognepræst i Førslev, Sjælland.

De religiøse forhold i Dybbøl var yderst fattige. Rationalismen havde der, som de fleste andre steder, virket med sin kolde, fornuftige, belærende forkyndelse. I skolen var der lagt megen vægt paa de egentlige kundskabs- og færdighedsfag. Læsning, skrivning, regning, geografi blev drevet med stor iver. Drengene gik, til de var 16 aar, pigerne, til de var 15 aar. Der var endog aftenskole, hvor der lærtes matematik og tysk. Tysken blev fremmet med stor iver, det var fint at kunne benytte det tyske sprog. Religiøs paavirkning havde ikke fundet sted, da i reglen hverken præst eller lærer kunde paavirke i den retning. Pastor Karstensen var bleven religiøst paavirket, saa det for ham var bleven en hjertesag. Der menes, at Grundtvigs forkyndelse og folkelige virksomhed havde paavirket ham. Hans fædrelands natur og historie havde faaet en særegen betydning for ham. De ældre i sognet syntes han ikke at kunne paavirke, men konfirmanderne, maaske det dog var muligt at faa disse til at høre et godt ord om hjemmet her og om hjemmet hist.

Hans søn Jens var i et digt: »Til min fader« følgende meget betegnende vers om faderens virksomhed:

»Saa talte han kraftig Herrens ord,
saa var han med paa Danmarks knor,
da stormene raste vilde,
saa sang han højt i sejrens kor,
da havet igen blev stille.«

Aarene gik. Et lille træk fra 1845 er opbevaret. En skolepige, der gik til konfirmationsforberedelse

hos præsten, kom hjem en dag derfra. Hendes fader ejede en gaard paa Dybbølbankens kam. Hun stillede sig ved vinduet og saa ud, netop som hendes fader kom ind til sin midaftensmad. »Hvad staar du der og kiger efter, min tøs?« siger han. »Her er saa smukt«, svarede hun. »Smukt!«, sagde han, »hvem har sagt dig det?« »præsten«. »Jeg tænkte det nok! Næ, gaa du nu ind i bryggeret og hjælp din mor, eller sæt dig ned og læs i din bog — det er noget andet end at staa der og glo.« Saa gik der nogle uger. Hun kom igen hjem fra præsten og saa da sin fader staa paa selvsamme sted, hvor hun havde staaet, da hun svarede ham: »Her er saa smukt!« nu hørte hun ham sige for sig selv ganske højt: »Ja, her er smukt!« Da blev den unge pige glad, skyndte sig ud i bryggeret til mor, nu troede hun for vist, at hendes fader ogsaa kunde se det skønne, saa ogsaa han var ved at komme med. Det kom han ogsaa — efterhaanden helt.

Dansk literatur.

Det var et strængt opdyrkningsarbejde, som bladet »Danevirke« begyndte i 1838. Læseevnen i bondestanden var ringe, læselysten endnu ringere. Der var kun liden sans for at hente oplysning ad skriftvejen, hvad skulde man holde en avis for, naar man ikke brød sig om dens indhold. Ved hjælp af professor Flor gjorde redaktør Koch forsøg paa at faa folk til at læse noget af vor rige skønlitteratur. Det gik saa nogenlunde, men midlerne var alt for ringe. Ved trykkefrihedsselskabets generalforsamling 4. Novbr. 1836 fik Orla Lehmann forsamlingens tilslutning til, at selskabet skulde søge at skaffe god dansk læsning til Sønderjylland, hvad dog ikke førte til videre. Men

den bedste frugt af talen blev professor Paulsens fortrinlige skrift: »Det danske sprog i hertugdømmet Slesvig!« Saa var der desuden adskillige studerende slesvigere i København, som sluttede sig sammen for at sende vor gode danske litteratur over til bonde og borger i deres hjemstavn. Særlig var to sønderjyder, stud. theol. Nis Hansen fra Østerhøjst ved Tønder og cand. jur. Hasselberg fra Sønderborg ivrige for sagen, og cand. theol. Kr. Karstensen var ikke mindre ivrig, selv om han var mindre fremtrædende.

I foraaet 1839 er det, at Karstensen blev præst i Dybbøl. Han kom derfor ikke med mellem de 16 sønderjyder, som 19. Juli 1839 sluttede sig sammen for at danne en »forening til dansk læsnings fremme i Slesvig«, men han var med mellem de 84 fra Sønderjyllands forskellige egne, som straks traadte til for med arbejde og bidrag at støtte sagen. Denne forening blev af meget stor betydning. Tusinde medlemmer havde foreningen snart. Kongen, Kristian den 8., og kronprinsen, Frederik (7.) gav baade bøger og penge. Første aar udsendtes der 6000 bind. Nu læstes der. Over 60 bogsamlinger oprettedes og det ikke blot mod nord og i Sundeved og paa Als, men i Bov og Flensborg og i N. Haksted. »Sulten efter dansk læsning var uhyre stor«. Da Karstensen altsaa samme foraar blev præst i Dybbøl, har han næppe kunnet paatage sig videre arbejde ved foreningen denne sommer. Sundeved og Als trængte ikke mindre til at faa gode danske bøger, thi her, hvor Østslesvigs frugtbarhed og naturskønhed rigtig havde udfoldet sig, var det ikke alene hertugen af Augustenborg, men ogsaa glücksborgske hertuger og grevelige herrer, der ejede godser og herresæder i mængde med hele landsbyer,

og den indflydelse, der udgik fra disse, var fjendtlig overfor, hvad der var dansk. Der var ikke én kirke i Sundeved, hvor der ikke blev prædikeret tysk to-tre gange om maaneden.*) Dybbøl kirke havde mindst antal tyske prædikener, thi den hørte ind under det Reventlowske grevskab, og denne slægt stiledede ikke efter at blive et regerende fyrstehus. Netop paa denne tid begyndte hertugen af Augustenborg med sine mange hjælpere, baade præster og juridiske embedsmænd, at stille sig i aaben kamp mod dansk sprog og dansk aandsliv.

Her trængtes der til et dygtigt dansk arbejde. Men hvor fandtes de, der kunde udføre et saadant? Præsten i Broager, provst Stephensen, var en god dansk mand. »Han hørte til de præster, der aldrig glemte den ed, de havde svoret kongen af Danmark.***) Til ham sluttede pastor Karstensen sig straks, han kom til Dybbøl. Med god fremgang arbejdede de paa at fremme kendskab til god dansk læsning hos befolkningen.

Det maa kaldes en yderst fredelig maade at fremme dansken paa, naar det kan gøres ved at faa folk til at læse gode danske bøger. Selvfølgelig er meget vundet derved. I Nordslesvig lod man det langtfra være nok dermed. Den 12. Juni 1843 blev »Den slesvigske forening« stiftet i Haderslev. Denne forening traadte frem til kamp for danskhedens ret, og den fik stor betydning, men af dens medlemmer var kun faa sydligere end Nordslesvig. Fra Sundeved og Als næsten ingen. Hverken provst Stephensen eller Kar-

*) Mørk-Hansen: »Sonderjydernes kamp for modersmaalet«.

***) »Den danske Slesviger« 11. Novbr. 1856.

stensen var medlemmer. Naar vi læser Karstensens »Sang for Slesvigerne«, Jan. 1847, saa faar vi rede paa, hvorfor han ikke var medlem af denne kampforening. Hans fredelige naturanlæg bringer ham til i det længst mulige at antage, at tysk og dansk maa kunne trives broderlig sammen, hver med bevarelse af sine ejendommeligheder. Men da saa hertugens had mod det danske førte til blodig krig mod Danmark, blev han klar over, at det ikke lod sig gøre, og fra den stund af, efteraaret 1848, vidste han, at hvis broderskabet skulde føre til danskens udryddelse, saa »vil vi kækt og tappert imod hans rænker staa«.

»Hver ægtebaaren slesviger er dansk i sind forvist og bliver det immer mere efter tyskens tak for sidst«.

Krigen udbryder.

Tre aar gig. Efter slesvigslaget 23. April 1848 rykkede forbundstropperne ind i Sundeved. Den 27. April henad kl. 7 fik Dybbøl præstegaard og alle andre gaarde og huse stor fjendtlig indkvartering. Der blev dog ikke plads nok. Kirken blev ogsaa taget i brug. Et tykt halmlag blev lagt alle steder, hvor soldaterne kunde ligge. Alterlysene brændte hele første nat. Da der først i Maj kom ny indkvartering, søgte Karstensen at faa kirken fri, og det lykkedes. Sølvklokken ved klingpungen var borte, daabsklædet ogsaa, og en del salmebøger var ogsaa borte. I præstegaarden havde familien kun haft dagligstuen til raadighed. Fjenden holdt nøje øje med præsten, man mente, han havde skjult en dansk soldat. En af hans tidligere elever, grev Adam Knuth, kom som frivillig soldat til egnen. Han havde benyttet lejligheden til et besøg hos sin forrige lærer. Der blev foretaget husundersø-

gelse efter ham ikke alene i præstegaarden, men adskillige flere steder. Man stak med bajonetterne i alle kroge. Endelig mærkede man inde under en seng noget mistænkeligt. »Hier ist, Gott verd. mich, der kerl«, raabtes der. Herud maatte genstanden. Det var en side flæsk, som beboerne vilde redde. Formodentlig lykkedes det ikke.

I Dybbøl sogn var der den gang ikke en eneste hjemmetysker, saa de fremmede havde faaet en tavs modtagelse af beboerne. Fra en anden side havde modtagelsen langtfra været tavs. Vore kanonbaade fra Alssund og fra Vemmingbund sendte af og til en skarp hilsen til de uvelkomne fremmede. Sundevedboerne havde ment, at fjenden slog sig næppe ned paa deres halvø; thi fra de dybe vande paa begge sider kunde der af de danske let kastes tropper i land, og saa kunde fjenden maaske hindres i at komme tilbage igen. Denne frygt havde fjenden ikke, som rimeligt var. General Halkett kom med hele 10. armekorps til Sundeved, »for at befri beboerne for de danskes overlast«, sagde han. Det var særlig Dybbøl, der havde hovedmængden, da man mente, at herfra gik vejen til Als. Det blev derfor Dybbøl, der kom til at lide mest under de følgende krigsforetagender.

Et besøg.

En Dag hen i Maj fik præstegaarden besøg af en meget højtstaaende person, nemlig af selve Olshausen, ham »med det impertinente ansigt uden hage og med den spidse opnæse«. Han var den provisoriske regerings allervigtigste medlem. Han forelagde pastor Karstensen et papir til underskrift. Da denne bestemt nægtede at underskrive, blev Olshausen saa

fornærmet, at han straks i regeringens navn ikke alene erklærede ham for atsat, men ogsaa for at være spion for danskerne, og derfor skulde han straks som arrestant føres til Rendsborg. Da Karstensen ikke vilde bøje sig for disse trusler, men endog sagde, at han vilde ikke have det mindste med den provisoriske regering at gøre, det fik saa gaa, som det kunde, saa sprang en tilstedeværende meklenborgsk stabs-officer op, slog præsten paa skulderen, idet han sagde: »Das respektier' ich!« Dette udraab passede ikke Olshausen godt. Han fo'er ud og af sted.

Saa skulde præsten altsaa bort. Hans hustru hævdede paa det bestemteste, at hun vilde følge sin mand, og saa skulde præstegaardens husholdning høre op. Oberst v. Specht var bleven indkvarteret i præstegaarden, og han vilde nødigt, at dette skulde ske. Han sagde derfor til præsten, at den rendsborgtur skulde hindres. Det maatte kunne ordne med, at præsten fik stuearrest, men saa maatte han love ikke at forlade de anviste stuer, og desuden skulde der gaa en særlig vagt nat og dag omkring præstegaarden. Denne ordning lykkedes det obersten at faa antaget.*)

Da Karstensen havde haft stuearrest nogle dage, mente man, at han nu var bleven føjeligere, der blev derfor gjort et nyt forsøg paa at formaa den genstridige præst til at underkaste sig den provisoriske regerings befalinger. Den 20. Maj kom herredsfoged Jakobsen, som snart efter naaede frem til at blive slesvig-holstensk krigsminister, og regeringsraad Harbou til Dybbøl i samme ærinde. De fik til svar, at ifølge kongelig Forordning af 29. Marts var den provisoriske

*) Saaledes fortalt af sønnen i »Vort forsvar«.

regering erklæret for oprørsk, saa der kunde aldeles ikke være tale om nogen tilslutning fra Karstensens side. Denne erklæring blev ført til protokols, og Karstensen underskrev den.

Præsten maatte selvfølgelig ikke have nogen forbindelse med gaardens folk eller med byens folk. Men faa nætter efter listede præstens karl sig ned i stuehuset og hen til sovekammerdøren. Han vækkede præsten og fruén og fortalte dem, at han og 17—18 karle vilde se at slippe over til Als og melde sig som frivillig ved hæren der, men de vilde gerne have brev med fra præsten til general Rye. Det fik karlen, og med hjertelig tak og farvel forlod han soveværelset. Det var meget mørk nat, da han slap ud gennem et bryggersvindue. Skildvagten mærkede, der kom nogen, han slog om sig, traf ogsaa karlen, men han forsvandt mellem havens mange buske. Næste nat blev han og 26 andre unge karle optagne paa strandkanten i Skeloddeskov af et dansk skib. De kom til Sønderborg og tjente med ære i 10. bataillon. Det vilde blevet en slem historie for Karstensen, hvis karlen og brevet var bleven taget af fjenden. Præsten havde altsaa stuearrest, hans hustru delte den med ham. Derfra blev de vidne til, at deres dygtige og trofaste tjenestepige, Dorteá, brugte en skarp tiltale til en løjtnant, som haanede danskerne ved at kalde os »rechte Grützköpfe« (grødhoveder). Hun gav svar paa tiltale, saa løjtnanten stak af. Præstefruens klangfulde latter lød ud over gaardspladsen.

I løbet af Maj maaned var der forskellige smaa-træfninger, hvorved der blev skudt ild paa en del gaarde og huse i Dybbøl, men da præstegaarden ligger længst borte mod vest, undgik den ilden.

28. Maj.

Endelig kom den 28. Maj. Da fik tyskerne andet at bestille end at holde dybbølpræsten i stuearrest. Kuglerne hvislede. Død og brand var der baade her og der. Præsten kunde ikke holde sig inde, og hans knap 7-aarige søn, Jens, heller ikke. De løb ud, vinkede ad rødtrøjerne og herregaardsskytterne, hvad tyskerne opdagede og skød efter dem, dog uden at træffe. Dybbøl kirke højner sig noget over byen, og da kirkegaardens høje kampestensdige og de mange træer samt præstegaarden med den store have, som støder til paa sydsiden af kirkegaardsmuren, gør en kampstilling der særdeles god, saa er det forstaaeligt, at præstegaarden og kirken blev et stridsomraade, som flere gange blev erobret og tabt igen, indtil endelig det naaedes at drive fjenden bort fra byen. At præstegaarden har talrige mærker af denne dyst, er let forstaaeligt.

Samme dag lidt over middag gik den forannævnte piges fader Lorens Nielsen ud paa Marken for at faa kørerne bort, da der hørtes skydning længere tilbage. Men da var netop vore tropper rask i færd med at tvinge fjenden bort fra disse marker. Derover blev manden saa glad, saa han uden at tænke paa faren sprang op paa en gærde og slog ud med haanden. Uheldigvis var en tysk deling netop lige ved dette gærde, og den rev ham ned, da man for sikkert troede, at han gav tegn til de danske, han skulde derfor behandles som forræder og skydes. Det skete dog ikke, men han blev drevet af sted med tyskerne, og bagbundet maatte han løbe lange veje sydpaa, og det lige til Rendsborg. Der sad han saa i 18 uger i strengt

fængsel, saa det blev ham en frygtelig tid. Han kom ikke hjem før ind i Oktober maaned efter vaabenstilstandens afslutning. Da trængte han haardelig til god pleje.

Præstens karl blev af tyskerne ordret til at køre saarede sydpaa. Midt paa eftermiddagen kom tre dragoner, som med udtrukne sabler tvang karlen til straks at spænde for. Han var med heste og vogn borte i 14 dage, præsten troede ikke, at han havde set karlen eller køretøjet mere.

5. Juni.

Om aftenen den 28. Maj kom general Hansen (sønerne krigsminister) til at bo i præstegaarden. Da man var temmelig sikker paa, at den fjendtlige hær vilde søge at tilbageerobre det tabte, var man klar over, at der om Dybbøl præstegaard og kirke igen vilde blive en haard kamp. Karstensen fik derfor hustru og søn og en gammel præsteenke sendt over til Ulkebøl til pastor Krog Meyer. Den 2. Juni fik general Schleppegrell med sin stab kvarter i præstegaarden. En norsk frivillig, kand. Krogh, hørte med til staben. Sammen med ham gik Karstensen den 5. Juni om formiddagen over til Stenderup for at besøge en anden norsk frivillig, baron Løvenskjold, som laa i kvarter hos Hans Smed. Det blev kun et kort besøg, thi kanonerne begyndte deres dundrende tiltale mellem hærene.

Dagen var den hannoveranske konges aarsdag. General Willesen havde derfor bestemt sig til at fejre denne højtidsdag ved at fratage vore tropper, hvad de havde vundet den 28. Maj. General Rye havde ligget med tredje brigade i Dybbøl. Han kom om for-

middagen til præstegaarden for at tale med general Schleppegrell. Begge raadete præsten at tage over til familien paa Als. Dybbøl by vilde sikkert igen blive kamppladsen, og naar tyskerne mærkede, at de skulde tilbage, hvad de to generaler ikke tvivlede paa, saa vilde de sikkert ødelægge alt paa deres vej, og præsten vilde næppe slippe uden frygtelig overlast. Da præstens heste og vogn med førstekarlen var i tyskernes vold, kom der en militær materialvogn, som i en fart fik et og andet med sig. Sammen med flere af byens folk gik turen ad Sønderborg til.

Vor hærafdeling maatte trække sig tilbage fra Dybbøl by og op paa banken. Det gik frygtelig til i byen, de tyske tropper plyndrede allevegne. Præsten vilde de have haft fat i. »Den verräther, den schwarzen teufel«, raabte de; men præsten stod i god behold paa kirkebakken ved Sønderborg. Med smertelige følelser og spændt forventning søgte blikket ind efter Dybbøl by og hjemmet der, thi der var kampen voldsomst. Luerne fra fire gaarde ned mod Alssund viste med sørgelig tydelighed, hvor frygteligt det gik til i hjemmene derovre.

Først i aftenskumringen var alt færdigt til sidste dyst den dag. Garden stormede ned fra bankens højde. Tyskerne troede, det var svenske hjælpetropper. Angrebet var saa voldsomt, at Fjenden veg hurtigt tilbage, skønt den 20-aarige prins Friedrich Carl huggede ind paa de flygtende hannoveranere og preussere for at standse dem. Dybbøl kirke blev efter en voldsom kamp erobret af 6. bataillon. Omegnen af kirken og præstegaarden laa bestrøet med lig. Da klokken var godt 7, var sejren vor.

I Dybbøl præstegaard var det gaaet vildt til. Dorotea var ene tilbage. Hun vilde blive der. Tyskerne foer frygteligt frem. »De brød op og knuste alt for fode i præstegaarden«; skriver sønnen — tog alt, hvad de kunde bruge, saamænd det med, som de ikke kunde bruge. Dorotea kom med nøglerne til skabe og skuffer. De havde ikke brug for nøgler, de havde bajonetten til at bryde isønder med«. Dorotea drev de ud af stuerne ud i gaarden. Der kom hun netop, som en underofficer og et par menige var i færd med at tugte en 15—16 aars dreng, naboens søn, fordi han ikke kunde skaffe noget redskab tilveje i en fart. Han forstod slet ikke, hvad det var, de vilde have; og geværpipen for brystet hjalp ikke videre til forstaaelsen. Dorotea forstod godt tysk, hun sprang til for at hjælpe drengen, og rask slog hun geværet væk, saa kuglen hvinede op i luften. Men derover blev de tre tyskere rasende, greb fat i hende, rev klæderne itu, og slæbte afsted med hende. Hun skreg om hjælp. Da kom i det samme en vogn farende ind i gaarden, i den sad ingen ringere end selve hertugen af Augustenborg. Han sprang af og frelste pigen fra videre voldshandling. Hun samlede sine iturevne klæder om sig og takkede den fremmede herre for hjælpen. Han talte dansk, rakte hende haanden og sagde: .Giv mig din haand!« Da ser hun, hvem det er, og siger saa: »Det kan jeg ikke!«

»Hvorfor dog ikke?«

»Hvem er skyld i denne jammer — uden De og Deres, herr durchlaucht«, svarer hun.

Da brast han i graad, og af sted i en fart gik det ud af gaarden.

Efter hvad pastor Jens Karstensen fortæller søgte hertugen general Wrangel, thi han havde udtalt, at hæren inden aften skulde føre hertugen ind i slægtens gamle hjem, Augustenborg Slot. Man fortalte i Sottrup, at general Wrangel, som havde haft kvarter i præstegaarden der, skal om morgenen paa slagdagen den 5. Juni have sagt, at han vilde tage Als, selv om han skulde svømme over Alssund i lutter blod, eller der var tændt en ild mellem Sottrup præstegaard og Sønderborg slot. Denne udtalelse kan jo godt falde sammen med meddelelsen om hertugens tilstedeværelse i Dybbøl præstegaard, da Dorotea reddes fra yderligere mishandling.

Dorotea var aldeles forstumlet over den medfart, hun havde lidt. Hun fo'r ud i den tætteste Del af haven; der hørte hun noget efter et dansk hurra, og nu var hun sikker paa, at danske tropper havde faaet magten i præstegaarden og paa kirkegaarden, og hurtigt trak slagets raseri længere bort. Hun sank sammen af spænding og udmattelse, saa hun ikke kunde røre sig, og da der nu blev stilhed, sov hun ind.

Da hun vaagnede, var det over midnat, og da hun blev nogenlunde klar over, hvor hun var, ravede hun hen til stuehuset og fandt ind ad havdøren. Gulvet derinde var tilsølet, hun gled, saa, hvor blodrøde hendes hænder blev, skreg i vildelse. Da aabnedes en dør, ud kom oberst Kranold med et tændt lys i haanden, han fandt hende besvimet, liggende i præstefruens ituslaaede syltekrukker, noget som i hin stund let kunde blive baade til blod og bajonetter og bensplinter med. Obersten fik hende bragt paa fode igen, og saa sov han maaske adskilligt tryggere, end Dorotea formodentlig gjorde.

Dagen efter kom hun over til præstefamilien paa Als. Hun var næsten ukendelig efter den haarde tur, hun havde haft.

Dybbøl by var ødelagt. Beboerne var søgt over til Als med hvad bohøve og kreaturer, det var muligt at faa bjerget. Enkelte markstykker var undgaaet ødelæggelsen, alt andet var lagt øde. Da høsttiden kom, havde adskillige faaet rettet ved de bygninger, der ikke var helt ødelagte, saa det var bleven muligt at bo hjemme igen. Lidt høst var der hist og her, men det blev kun lidt. Præstegaarden var i en sørgelig forfatning, just ikke heldig at bo i. Præsten havde tyskerne jo ikke faaet fat i, hans bolig og bohøve havde maattet lide derfor.

Da vor hær midt i Juni fik ordre til at forlade Sundeved, trække sig tilbage til Als, og kun holde brohovederne besat, kunde man vente fjendens fremmarch meget snart. Det syntes derfor ikke raadeligt for præsten med familie for det første at tage bolig i det kære præstehjem. Den 1. Juli kom de tyske tropper atter frem i Sundeved. Til kamp kom det ikke mere der i dette første krigsjaar, men freden var alligevel langt borte.

Vanskelige forhold.

Imidlertid forhandlede i Malmø om vaabenstilstand. Efter flere forgæves forsøg lykkedes det endelig at faa denne vedtaget den 26. August. Der blev oprettet en midlertidig styrelse for hertugdømmerne. Den provisoriske regerings styrelse vilde den danske regering selvfølgelig ikke anerkende. Som formand for den midlertidige 5-mands regering blev af baade Danmarks og Preussens konger udnævnt den lov- og

kongetro holstener Carl Moltke, men de fire andre nægtede at arbejde sammen med ham.

Den provisoriske regering i Kiel havde haft meget travlt. Den vilde haft en forfatning vedtaget, inden vaabenstilstanden traadte i kraft. Det lykkedes ikke, men det lykkedes at hindre godkendelsen af Malmø-overenskomsten. Og den 9. September lykkedes det desuden at faa vedtaget den slesvigholstenske statsgrundlov. Det var samme dag, som fællesregeringen ifølge vaabenstilstands-betingelserne skulde træde i virksomhed. Dette kunde ikke ske, da der fremdeles var strid om, hvem der skulde danne den foreløbige regering. De danske Tropper havde forlængst forladt Sønderjylland, men den slesvig-holstenske hær var der fremdeles. Den var fordelt mellem byerne Haderslev, Aabenraa, Tønder, Flensborg og sydligere byer. Den danske regering vilde ikke give slip paa K. Moltke, saa udnævnte den amtmanden i Haderslev, Johannsen, og biskoppen over Als og Ærø, Hansen, til medlemmer. Regeringen i Berlin anmodedes om at udnævne to medlemmer til. Men dette nægtedes. Saa udstedtes der den 18. September en kundgørelse, hvori disse tre mænd erklæredes for at danne den midlertidige regering. Straks udstedte general Bonin en erklæring om, at hæren vilde ikke anerkende disse tre mænd som regerende. Og den provisoriske regering udstedte den 22. September en befaling til landets politimyndigheder om at gribe de tre personer, Moltke, Johannsen og Hansen, som fra Als meddeler at ville optræde som landsregering, og underkaste dem retsforfølgning.

For at faa ende paa al denne virvar indgik vor regering den 27. September paa, at Preussen skulde

udnævne de fem mænd, som skulde overtage styrelsen over de to hertugdømmer. Det skete. De fem mænd skulde udøve deres myndighed i kongen af Danmarks navn, men det vilde næppe betyde videre. Vor regering meddelte, at Als og Ærø kom ikke ind under de fem mænds styrelse. Den 22. Oktober blev den ny regeringskommission højtidelig indsat paa Gottorp slot, efter at den provisoriske regering var traadt tilbage dagen før. Den nyvalgte regering viste sig at være fuldt ud slesvig-holstensk sindet, saa der var slet ikke vundet noget ved det skifte.

Disse 5 slesvig-holstensk sindede herrer havde nu magten over næsten hele Slesvig, og de benyttede sig deraf. Styrelsen for kirken blev straks omordnet. Den gamle kongetro superintendent Callesen fik sin afsked. Han var over 72 aar og egnede sig aldeles ikke til at tage en kamp op imod de 5 regerings-herrers fremfærd. I stedet for ham blev indsat den hensynsløse og ærgærrige provst Nielsen i Slesvig som superintendent for de tyske kirkesogne, og provst Rehhoff i Aabenraa for de danske kirkesogne. Denne gejstlige herre havde i en aarrække været det tyske partis virkelige leder, han var ryggraden i byens tyske parti. Han fortjener derfor æren for, at Aabenraa by var naaet frem til at blive kaldt »die schönste Perle Schleswig-Holsteins«. Provst Rehhoff fik allerede i Juli 1848 denne udnævnelse. Nu blev hans hørredømme betydelig udvidet, og han tog straks fat ved uden skaansomhed at bidrage sin del til, at enhver kongetro embedsmand kunde blive jaget bort, saa Nordslesvig snarest muligt kunde blive ledet og styret af slesvig-holstensksindede embedsmænd. Det stod sig nemlig meget daarligt med det

slesvig-holstenske i disse danske egne, og at præsterne havde deres store skyld deri, var klart nok. Derfor skulde alle de dansksindede præster væk og det hurtigst muligt. Det var store forandringer, der skulde foregaa, det var derfor ikke saa mærkeligt, at det til trods for provstens dygtighed og ivrighed alligevel tog nogen tid, inden den hele udrensning var nogenlunde udført.

Karstensen afsat anden gang.

Fra midt i Juni maaned havde præstefamilien været henvist til Als. Da vaabenstilstanden d. 26. August endelig var sluttet og en ordning paa styrelsen af hertugdømmerne daglig ventedes, vilde Karstensen ikke tøve længere med atter at overtage sin afbrudte præstegerning. Saalænge landets styrelse var i hænderne paa personer, der vilde fortrænge alt, hvad der var dansk, syntes det ikke raadeligt for Karstensen at flytte ind i Dybbøl præstegaard. Han vilde dog ikke gerne vente længere, og først i September flyttede han derfor atter ind i sin præstegaard igen. Formodentlig var der nu bødet paa den værste mishandling af gaarden. Det var dog at forudse, at hans gerning, der næppe vilde blive af lang varighed.

Den 6. Oktober, kong Frederik den 7. aarsdag, kom 2 dragoner, afsendt fra den provisoriske herredsfoged Nissen i Broager, med nogle forordninger fra den provisoriske regering og forlangte, at præsten skulde kundgøre disse i kirken. Det nægtedes, en skriftlig erklæring derom fik dragonerne med tilbage. Saa var maalet fuldt. Knap 8 dage efter blev hans afsættelse underskrevet. Hvorfor det varede 3

uger, inden han modtog den, havde sine egne aarsager, men den kom, og den overraskede ham ikke, thi han havde fra tyske blade faaet at vide, at han var afsat.

Den 29. Oktober, en søndag ved kirketid, kom herr justitiarius Henningsen fra Graasten ridende ind i præstegaarden fulgt af 4 velbevæbnede dragoner. Han afleverede et dokument saalydende:

»Die provisorische regierung entlässt hiedurch den herrn pastor Kristen Karstensen Ihres amtes als prediger in gemeinde Düppel.

Die provisorische regierung, den 13. Oktober 1848.
Beseler. F. Reventlow.«

Han medbragte desuden en offentlig kundgørelse, hvori der meddeltes, at Karstensen var bleven afsat af den provisoriske regering, og at den under 22. s. maaned installerede fællesregering havde stadfæstet den provisoriskes foranstaltninger. Denne kundgørelse nægtede Karstensen at bringe til sognefolkenes kundskab. Men degnen, herr Jürgensen, var slesvig-holstensk sindet, og med største glæde fæstede han den paa den yderste kirkedør. Mærkeligt nok var denne kundgørelse navnløs, men den sad der ikke ret længe, thi et par timer efter flagrede kun en enkelt papirstump paa kirkedøren. Efter at justitiarius havde faaet bevis fra Karstensen paa rigtig aflevering, forlod han præstegaarden med sit militære følge.

Det var altsaa anden gang, at Karstensen var bleven afsat. Provst Rehhoff sørgede for, at Dybbølboerne straks fik en præst igen. Han hed Axelsen. Allerede næste dags middag var han til tjeneste. Han

blev ikke overanstrengt i tjenesten, thi der var ingen, der vilde have noget med ham at bestille. Kirken stod i reglen tom om søndagen. Hans sprog var saa simpelt, siger ældre folk om ham endnu.

Karstensen skulde forlade præstegaarden straks. Allerede dagen efter flyttede han med familien atter til Sønderborg. Han fik dog lov, ikke alene af pastor Axelsen, men ogsaa af dragonregimentets chef til at lade sine kreaturer foreløbig blive staaende, og tjenestekarlen maatte blive tilbage for at passe stalden, og saa kunde han jo have tilsyn med gaarden og haven.

Det kunde synes mærkeligt, at den afsættelsesordre, som den provisoriske regering allerede den 13. Oktober udsteder, først bliver forkyndt for Karstensen en uge efter, at den provisoriske regering er gaaet af. Dette var altsaa sket den 21. Oktober. Den ny regering, som dagen efter overtager styrelsen, er valgt efter samraad med Preussen, fordi Danmark ikke vil godkende den provisoriske regerings handlinger, og nu fra den 22. skal den valgte 5 mands styrelse udøve sin Magt og det i kongen af Danmarks navn. Den provisoriske regering har været klar over, at den styrelse, der skulde afløse den, vilde fortsætte i det vante spor. Ved at vente med at meddele Karstensens afsættelse, kommer det mærkelige frem, at afsættelsen udstedes i den ulovlige regerings tid og navn, men udføres i den lovlige regerings navn, ja endog i kongen af Danmarks navn. Skønt netop denne afsættelse vilde være ugørlig under dansk styre. Saa forvirrede var forholdene, men benyttedes med en vis snedighed af de ledende slesvig-holstenerne

Beboerne lagde just ikke skjul paa deres forbitrelse over saaledes at være berøvet deres præst og blive paatvungen en anden. De viste ikke i handling spor af forbitrelsen, men en tavs foragt var just ikke behagelig for den ny præst. Det hjalp heller ikke til at fremkalde et bedre forhold mellem præsten og sognefolkene, at provst Rehhoff sørgede for, at der kom holstenske dragoner for at beskytte præsten. Der blev selvfølgelig ikke noget for dem at bestille, men mildnende indflydelse paa de spændte gemytter egnede disse sig dog ikke til at fremkalde.

Faa dage efter fik pastor Fejlberg i Ullerup en lignende opsigelse, og provst Rehhoff sendte straks en anden i hans sted. Desuden sørgede han for, at ogsaa der kom nogle holstenske dragoner som støtte for den ny præst. Fejlberg fik ordre paa, »at rydde og rømme pastoratet inden 10 dage«. Dette blev endog kaldt en skaansom behandling, thi flere af de danske præster maatte flygte hurtigst muligt bort for at undgaa militære voldshandlinger.

De danske sønderjyder var under et frygteligt herredømme i disse vintermaaneder, som nu fulgte. Taalmodigheden blev prøvet over evne, hvad der gav sig udslag i den sørgelige kamp ved Brøns den 22. Januar 1849.

Dybbøl sognemenighed indgav den 1. November en begæring til regeringen paa Gottorp om at faa pastor Karstensen tilbage igen. Og den 6. November indgav Karstensen til samme sted en begæring om at blive genindsat i sit embede eller i det mindste faa at vide, hvorfor han var afsat. Paa begge disse begæring kom der den 22. November bestemt afslag. Embedet blev nu opslaaet ledigt. Herr Axel-

sen var kun sendt for at bestyre Embedet, indtil det paa lovlig vis kunde faa sin præst beskikket. Men nu viste det sig, at patronatet (grev Reventlow) ikke vilde anerkende afsættelsen af Karstensen, og derfor vilde det ikke modtage ansøgningerne. Det slap de nye myndigheder dog let over, de tog selv mod ansøgningerne og præsenterede saa for sognets folk ikke alene pastor Axelsen, men ogsaa pastor Schmidt fra Stenderup og cand. Godt fra Buskmose. Menigheden havde saa at møde i kirken, høre prøveprædikenerne og saa foretage valget. Fastelavnssøndag den 18. Februar var man naaet saa vidt. Men vælgerne blev borte saa nær som kirkevængerne, de mødte for at erklære, at hverken de eller saavidt de vidste nogen anden vilde være med til at vælge, og saa gik de deres vej. Der afgaves ikke en eneste stemme. Dette kunde dog ikke hindre, at den provisoriske generalsuperintendent, Rehhoff i Aabenraa, paa regeringens vegne udnævnte herr Axelsen til præst for Dybbøl sognemenighed.

Men Dybbøl sognefolk vedblev at være lige stædige. Enkelte kunde ikke lade være med at gaa i kirke, men altergang var der ikke en, der søgte. Man sagde, at pastor Axelsen var kirkens præst, men pastor Karstensen var sognefolkenes præst. Denne vinter var der livlig forbindelse mellem Dybbøl og Karstensens hjem i Sønderborg; næsten daglig havde hjemmet stort besøg af vennerne derfra.

Præsteindsættelse i Sottrup.

Der anvendtes altsaa en vis lovlig fremgangsmaade ved valget af en anden præst i Dybbøl. Formentlig var hr. Rehhoff i Aabenraa bleven be-

tænkelig ved at fare alt for myndig frem, ti gentagelse af, hvad han nylig havde oplevet i nabobyen Sottrup, vilde han sikkert helst undgaa. Sognets danske præst havde faaet lignende behandling som dybbølpræsten. Saa en lørdag aften blev byen overrasket ved indkvartering af en snes slesvigholstenske dragoner. Hvad der laa til grund derfor, vidste man ikke, dragonerne var lige saa uvidende. Søndag til sædvanlig kirketid stod en talrig skare ved kirken, man antog, at den gamle præst endnu engang skulde tale til sine sognefolk. Til stor forbavselse for de mødte traadte to fremmede præster ind i kirken. Den ene var ikke helt ukendt, det var hr. Rehhoff fra Aabenraa. Indgangssalmen blev sunget, provsten traadte saa frem og meddelte, at han var kommen for at indsætte den ny præst. Der blev uro i kirken. Var dette virkelig grunden til den militære indkvartering? Skulde sognet behandles saadan! Det var dog for galt! Man hørte hele provstens tale, men da den ny præst steg op paa prædikestolen, rejste hver mand sig og forlod kirken. Nogle kvinder blev tilbage. Provsten blegnede, præsten ikke mindre. Hans prædiken blev priselig kort. Provsten havde bestilt mad i kroen, men han tabte rent appetitten, og krokonen fik beholde sin mad. Saasnart kirketjenesten var forbi, kørte provsten i meget stærk fart ad Aabenraa til, mærkeligt nok tog han dragonerne med sig.

Præst i Dybbøl i 5 Dage.

Endelig den 3. April 1849 ophævedes vaabenstilstanden. Samme dags morgen tidlig gik vore tropper over fra Als gennem Sundeved til Graasten-

egnen. Uden kamp trak den fjendtlige hær sig tilbage dertil. Som et udtryk for beboernes glæde over igen at blive befriede for den fjendtlige Indkvartering kan nævnes, hvad en kvinde paa Dybbøl kirkgaard tilraabte vore soldater: »Herre Gud, er I der, I kære danske!« Mod Aften stod vore Forposter fra Adsbøl over Avnbøl og Ullerup til Alssund.

Pastor Axelsen i Dybbøl turde ikke oppebie den 3. April. Aftenen før drog han bort. Han havde haft kofferten pakket i adskillige dage. Han var dog ikke heldig med at slippe bort, thi den 3. April ved middagstid blev han taget ved Bøjskov af vore tropper og ført til Sønderborg. To til af den provisoriske regerings præster gik det paa samme vis. De sad nogle dage i Sønderborg, inden de førtes til København. Faa dage efter blev de frigivne imod skriftligt Løfte om ikke at foretage sig noget imod deres retmæssige landsherre, kong Frederik d. 7. Et løfte, som Axelsen holdt meget daarligt.

Karstensen var bleven udnævnt til feltpræst. Men han havde betinget sig, at han vilde tilbage til Dybbøl, saasnt det blev muligt. Derfor mødte han i Dybbøl samme dag den 3. April, det var tirsdag i paaskeugen. Baade skærtorsdag og langfredag holdt han gudstjeneste i Dybbøl kirke. Om lørdagen blev han kaldt over til Sottrup kirkegaard for at forrette begravelse af de danske og tyske, som var faldne dagen før i den heldige træfning ved Ullerup.

Samme dag udbreder sig som en løbeild rygtet om den sørgelige kamp i Ekernførde fjord den 5. April. Nu blev der sorg i stedet for glæde. Samme aften kom der ordre fra krigsminister Hansen til overkommandoen, som laa i Dybbøl, at hæren skulde

næste morgen, paaskedagsmorgen, forlade stillingen og gaa tilbage til Als. Karstensen fandt det nødvendigt at følge med hæren. Oppe ved Dybbøl mølle stod han sammen med nogle af hærens øverste befalingsmænd. De ventede paa, at der skulde komme ordre til at besætte de forladte stillinger igen, men ordren lød paa, at kun brohovederne ved overgangen til Als skulde holdes. Saa var Karstensen atter henvist til hjemmet i Sønderborg.

Et par dage efter maatte Sundeveds landsbyer igen modtage stor indkvartering. 150—200 mand i hver gaard. Dybbøl præstegaard slap ikke med dette tal. Der og i kirken laa der stadig indkvarteret en bataillon, ca. 1000 mand. Det gik ilde til begge steder. Pastor Axelsen slap aldrig saa snart bort fra København, før han vendte tilbage til Dybbøl. Løftet, han havde givet, betød intet. Han kom ikke godt ud af det med de tyske tropper, thi han paatalte adskillige brutale overgreb af dem, og det taaltes ikke. Han havde holdt en feltprædiken, hvori han havde sagt, at »de maatte vide, at de ikke var kommen herind for at plage folk og ødelægge deres ejendom, de var jo kommen for at forsvare landet. En saadan prædiken vilde de ikke høre, de truede præsten paa livet, og flere gange var hans stilling temmelig fortvivlet. Hos beboerne kunde han ikke vente hjælp, og da den tysksindede degn heller ikke stod i godt forhold til de tyske venner, kunde heller ikke han yde præsten den tiltrængte beskyttelse.

Kirkens orgel blev aldeles ødelagt. Paa alterbordet sad soldaterne og flikkede støvler. Maleriet i alterbladet blev udskaaret og stjaalet. Moses og

Kristusfigurerne blev lemlæstede, flere stolestader blev ødelagte, dørene i aflukket bag alteret blev borttagne, rimeligvis brændte. Overalt malede tyskerne figurer, vers, navne og inskriptioner. At de var klar over kirkens mishandling, vidner adskillige indskrifter om. Bag paa alterbladet læstes: »Mein Haus ist ein Bethaus; Ihr habt's aber zu einer Mördergrube gemacht«. Der stod ogsaa: »Wer nach Schleswig-Holstein ist gewesen, der kennt die Sache schon zu gut. Man muss mit solchen Schweinen leben, sich auch noch quälen bis auf's Blut.« »Kirken har i denne tid bogstavelig talt mere været lig en røverkule end et bedehus!« Deri har pastor Karstensen nok ret.

Hvad præstegaarden angaar, da blev den nu igen bragt i en sørgelig tilstand. Ved de tyske troppers endelige bortgang var der kun hele døre og vinduer i de 3 af officerer benyttede værelser, ellers var døre og vinduer itu eller borte. Sengesteder, skabe, trappegelænderet og alt andet brændbart borte og brændt. Væggene, saavel malede som kalkede, var saa forslaaede og forhuggede, at de nøgne murstene overalt tittede frem. Hylder og beklædning i spisekammeret, mælkestuen og kælderen borte og brændt, kort sagt i hele hovedbygningen var der næsten intet uden de nøgne sorte stenvægge tilbage. Næsten alt træværk i lo og lade, i stald og paa stænge var borte og brændt. Ogsaa haven var forfærdelig mishandlet: ikke alene at stakittet ved indkørslen og omkring haven var borte og brændt, men mange træer var omhugget eller ødelagte, det hele saa ud som et vildnis. At al denne uhygge har virket paa soldaterne, tyder følgende indskrift i den grønne stue paa: »wir

wünschen unsern Nachfolgern viel Vergnügen, wie wir es genossen haben«. Da de danske tropper paa skedag havde trukket sig tilbage til brohovederne og Als, var der adskillige af beboerne, der ligesom præsten var sikre paa, at det blev ikke raadeligt for dem at blive, og saa tog flere hjemvendte Dybbølboere atter over til Als. Mellem disse var Lorens Nielsen, som havde siddet i Rendsborg fæstningsarrest i over 18 uger sommeren før. Han maatte en kold nat ud af gaarden med sin familie for at redde sig og sine over til Als. Det lykkedes.

Ved de forskellige smaa træfninger først i april brændte Dybbøl mølle, 3—4 gaarde paa Dybbøl mark brændte ogsaa, de var blevne istandsatte efter branden aaret før. Den haardeste træfning stod den 13. april. Den dag stod pastor Karstensen sammen med cand. Fr. Hammerich paa kirkebakken ved Sønderborg. De var begge feltpræster. Sammen med dem stod to af Dybbøl gaardmænd. Den ene var Lorens Nielsen. De saa over mod Dybbøl by, hvor Lorens Niensens gaard var særlig kendelig paa Dybbøl skraaningen ved Aabenraa vejen. Tyske tropper fyldte den fra nederst til øverst og sendte dødbringende salver ned over 10. bataillon, som var i færd med at erobre 2 tyske kanoner. Tyskerne sad godt skjult i denne solidt opbyggede gaard, og mange danske faldt for deres kugler. Endelig var der en granat fra baadsagerbatteriet paa Als, der slog ned i gaarden, og et øjeblik efter stod den i lys lue. Skønt Lorens Nielsen vidste, at brandkassen ikke erstattede noget som helst ved en saadan brand, udbrød han dog: »brillant, nu skal min gaard da ikke gøre mere skade paa denne dag«.

Da den anden mand saa sin gaard brænde, sagde han: »nu svier de den gamle kasse af, den har længe trængt til det«. Det var dog ikke tilfældet, gaarden kunde have gjort fyldest i mange aar.

Det fejler næppe, at pastor Karstensens paavirkning i dansk retning spores i saadanne træk, selv om »det mærkværdige aar 1848« har kaldt meget frem hos dette Dybbølfolk.

Endelig oprandt 6. julidagen. 4 dage efter blev der sluttet vaabenstilstand.

Bestyrelseskommissionen.

Der skulde nu igen vælges en styrelse for hertugdømmet Slesvig, indtil freden blev sluttet, eller hvis det slog fejl, indtil krigen brød ud igen. Fællesregeringen, som havde staaet for styret siden den 22. Okt. 1848, skulde nu ophøre. Den provisoriske regering fra Marts 1848, hed det sig, var opløst den 21. Okt., men opløsningen viste sig at være lovlig ufuldstændig, ti den havde fremdeles stadig sit sæde paa Gottorp slot. Derfra sendte den sine skrivelser ud, og 5-mands bestyrelsen stod i det venligste forhold til den provisoriske Regering og dens skrivelser. Udførelsen af Karstensens afsættelse faa Dage efter, at fællesregeringen var traadt til, havde straks vist dens tjenstlige iver, naar det gjaldt om at fortrædige, hvad der var dansk, skønt Fællesregeringen skulde styre landet i kongen af Danmarks navn.

Klog af skade vilde vor regering ikke denne Gang overlade valget til Preussen. Vaabenstilstands-betingelserne bestemte, at Danmark og Preussen hver skulde vælge en mand, og England anmodedes om at vælge en tredje mand, egentlig ikke som bestyrel-

sesmedlem, men som opmand, hvor de to ikke kunde enes. Danmark valgte Tillisch, Preussen valgte Eulenburg, og England sendte Oberst Hodges. Denne tre mands regering skulde styre hertugdømmet Slesvig i kongen af Danmarks navn.

I følge 10. Juli vaabenstilstandsbetingelserne skulde en svensk-norsk hærafdeling besætte Nordslesvig til en linie, der strakte sig fra Gelting bugt til et punkt sydvest for Flensborg, derfra mod nord til Tønder amt og saa mod vest til Vidaaens munding. Tønder laa syd for denne linie. Den 4de August blev de sidste tyske afdelinger ført bort fra Dybbøl by, og de svensk-norske tropper kom til Als d. 2. Aug.; men paa grund af forskellige forhandlinger, laa de der til d. 22. Aug., først den dag kom de til Sundeved. Disse 18 dage benyttede slesvigholstenerne til at plage Nordslesvigs danske befolkning ved at paaligne og inddrive skatter og tvangslaan og udskrive rekrutter. Først benyttedes slesvigholstenske dragoner for at tvinge skatterne frem, men da den danske regering straks klagede over en saadan fremfærd, saa anvendtes gendarmer, formodentlig var det ikke blidere fremfærd.

Den tremands Bestyrelseskommission blev indsat i Flensborg som Slesvigs regering d. 25. Aug., og de svensk-norske tropper overtog bevogtningen indtil linien Gelting bugt—Tønder den 26. Aug. Nu skulde landet norden for denne linie endelig nyde en fredelig tilværelse, hvad befolkningen ikke havde kendt siden oprørets udbrud. Men de følgende maaneder viste, at der deri kom til at mangle meget.

Store vanskeligheder.

Tillisch var altsaa bleven Danmarks repræsentant i Bestyrelseskommissionen. Han vilde have de slesvig-holstensk indsatte embedsmænd fjernet straks, men det lod sig ikke gøre. Eulenburg satte sig derimod, og Hodges holdt oftest med ham deri. Der var en talrig mængde af de slesvigske præster, som var tysksindede eller rettere slesvigholstensk-sindede. Ikke mindre end 197 præster erklærede, at det stred mod deres samvittighed at bede den forordnede kirkebøn for Danmarks konge. De havde rigtignok før krigens udbrud fremsagt denne bøn Søndag efter Søndag uden at have haft skrupler derover; nu mente de, at de kun kunde udtale en bøn, der gjaldt kongen som »herzog von Schleswig-Holstein«, men denne vilde Bestyrelseskommissionen ikke lade sig nøje med. Den ordrede derfor, at den forordnede kirkebøn: »Gud velsigne vor allernaadigste konge, kong Frederik VII og hele det kongelige arvehus«, skulde præsterne benytte, men saa blev det rent galt. En af hovedmændene for disse mange præster udtalte endog offentlig, at Bestyrelseskommissionen havde iført sig forbandelsens skjorte (D. s. 109—18). Om en anden af præsterne fortælles der: »Det var ikke sindsforvirring men konsekvens, da den flensborgske pastor Harder fra st. Nikolaj prædikestol erklærede Jesus Kristus for en slesvigholstener.«

Den mand, det først gjaldt om at faa bort, var den mægtige provst i Aabenraa. Men det var længe ikke muligt for Tillisch at faa ham afsat. Maaned efter maaned modsatte han sig enhver omordning af præsteembederne. Den støtte, han fandt hos det tyske medlem, Eulenburg, og hos Hodges, der ikke

vilde haste med at faa præsteomordningen iværksat, benyttede han i fuldt maal. Selv overfor de præster, der med voldelig magt var paatvungne mange sogne, skulde der fares lempeligt frem. Derfor kunde provst Rehhoff i næsten fem maaneder lægge betydelige hindringer i vejen for enhver forandring i de embedsbesættelser, som han havde foretaget. Endelig føjede begivenhederne sig, saa ogsaa denne mægtige mand blev afsat, men det skete først den 21. Januar 1850.

De tysksindede i byen fik travlt. Lærerne truede med at nedlægge deres gerning, hvis ikke Rehhoff blev indsat igen. En adresse derom fik ca. 400 underskrifter. De dansksindede tog saa fat, de indsendte en moderklæring med 730 underskrifter, og deri forlangte de at blive fri for den mand, der stadig havde vist tysk sindelag og oprørske bestræbelser.

Provsten maatte inden sin afsættelse finde sig i, at hans indsatte præst Axelsen i Dybbøl maatte rejse bort, og at pastor Karstensen igen kunde tage hjemmet og gerningen i sognet i besiddelse. Men det holdt haardt at vriste Dybbølembedet ud af provstens kraftige tag.

Tre dage efter, at Bestyrelseskommissionen havde overtaget styrelsen i Flensborg, modtog den pastor Karstensens begæring om atter at overtage sit embede. At provst Rehhoff endnu formaaede meget, skulde Karstensen snart erfare. Sammen med Karstensens andragende indgav beboerne og kirkeejeren, grev Reventlow, begæring til Bestyrelseskommissionen om snarest muligt at faa Karstensen igen til at overtage sit embede. Der gik uger og maaneder uden svar. Endelig efter halvtredje maanedes forløb kom

der den 16. november meddelelse om, at genindsættelsen skulde finde sted, og at det var overdraget til superintendent, provst Rehhoff, at foretage det fornødne. Desuden meddeltes det, at pastor Axelsen var underrettet derom, og at grevskabets administratorer ogsaa var underrettet derom.

Samme dags eftermiddag forlod Karstensen saa igen sit hjem i Sønderborg for personlig at aftale om flytning med Dybbølfolkene og med pastor Axelsen. Hos denne mødte han bestemt nej. Han paastod, at han ikke havde modtaget nogen meddelelse derom. Saa ventede Karstensen i 8 dage paa, at den omtalte meddelelse skulde naa frem til Dybbøl præstegaard. Men forgæves. Der blev stadig svaret, at der var ikke kommen noget som helst derom fra provsten. Derimod kunde beboerne snart meddele, hvad rygtet fortalte, at provsten og Axelsen havde gjort indsigelse mod Bestyrelseskommissionens afgørelse. Saa maatte en ny begæring afsted, og den 23. novbr. forlangte Karstensen atter at blive genindsat i sit embede. Der gik otte dage uden svar. Saa rejste Karstensen til Flensborg for at fremskynde sagen. Her fik han af Tillisch det raad, at han skulde flytte med familie og alt sit over til Dybbøl, og saa kom han nok til rette med Axelsen. Tillisch lovede ham, at han en af de første dage skulde høre nærmere fra bestyrelsen. Den 7. december flyttede han saa atter til Dybbøl. Præstegaarden kunde han ikke faa lov til at flytte ind i, men da han ejede et lille hus tæt ved præstegaarden, flyttede han derind. Efter fornyet samtale med Axelsen fik han indtryk af, at nu lod det hele sig vistnok snart ordne efter ønske.

Næste søndag, 2 dage efter, det var anden søndag

i Advent, glædede sognefolkene sig til atter at høre vidnesbyrdet i kirken fra deres gamle præst, og derfor blev det aftalt, at den dag skulde han atter forrette kirketjenesten. Grevskabets administratorer paa Sandbjerg var blevet paatvunget af den provisoriske regering, og Tillisch havde ikke kunnet faa nogen ændring deri. Derfra kom saa om lørdagen skrivelse, som forbød Karstensen at benytte kirken, heller ikke maatte beboerne henvende sig til ham angaaende embedssager. Saa erklærede Axelsen, at han vilde forrette kirketjeneste som forhen, og at Karstensen havde ingen ret til at benytte kirken.

Søndag morgen kom, en usædvanlig mængde folk var forsamlet ved kirken, de havde endnu ikke faaet at vide, at det var forbudt Karstensen at forrette kirketjenesten. Da det altsaa ikke kunde lade sig gøre, bad de ham benytte skolen til en andagt, ellers vilde de gaa hjem igen. Det vilde Karstensen gerne. For ikke at forstyrre Axelsens kirketjeneste satte man tiden til kl. 11, da var Axelsen færdig. Denne bestemmelse fik alle at vide, degnen ogsaa, han løb straks over i præstegaarden med den meddelelse, og nu kom Axelsen straks og erklærede, at han vilde gøre alt, hvad der stod i hans magt for at forhindre og forstyrre den paatænkte andagt. For saa ikke at faa slemme bryderier af baade præsten og degnen opgav man denne andagt. Karstensen nedskrev straks, hvorledes samtalen derom var falden, og næste dag rejste han sammen med et par mænd til Flensborg for dog omsider at faa ende paa sagen.

En saadan opsætsighed imod Bestyrelseskommissionens bestemmelse syntes selv Eulenburg var for galt. Vente paa, at Rehhoff skulde gøre sin pligt og

efter ordre genindsætte Karstensen, var man klar over, ikke kunde hjælpe. Saa fik amtmanden meddelelse om at tage til Dybbøl for at besørge Axelsen bort og Karstensen genindsat paany. Fredag d. 14. decbr. om formiddagen skete indsættelsen, ikke i kirken, thi Axelsen vilde ikke udlevere nøglen, heller ikke i skolestuen, men i Karstensens eget hus tæt ved præstegaarden. Axelsen fik saa at vide af amtmanden, at hvis han ikke godvillig forlod præstegaarden, vilde han blive fjernet med magt. Det vilde han dog ikke udsætte sig for, derfor rejste han sin vej om lørdagen. Saa endelig søndag d. 16. decbr. kunde præst og menighed atter samles i kirkehuset, hvor de alle helst vilde mødes. Der var jubel i Dybbøl den dag. Alle, baade store og smaa, mødtes med deres genvundne præst, med glædestaarer lød velkommen fra baade gaarde og hytter. Og saadan var det flere steder, hvor lignende fandt sted.

Pastor Axelsen kom ikke til at rejse tomhændet bort fra præsteenbedet. Han gjorde fordring paa den del af den indavlede høst, som endnu var tilbage i laden, ca. 230 traver korn og 17 læs hø, desuden den del af tienden, som svarede til hans præstetid. Desuden krævede han at faa en vis del af offeret og af andre ydelser, for tjenstlige kirkelige handlinger, som resten af aaret kunde bringe. Det blev en betydelig Sum, men han fik den. Til sammenligning med den behandling, de fordrevne danske præster havde faaet, maa man antage, at Axelsen fandt sig stillet adskiligt heldigere.

Formodentlig havde Dybbølboerne gjerne set, at degnen havde sagt farvel samtidig med pastor Axelsen, men det skete ikke. Han havde været lærer der

for 1848, og over hans ansættelse kunde der næppe gøres berettigede indvendinger. Hans danskfjendtlige sindelag var især kommen frem i de to krigsaar. Han var derfor ilde lidt af sognefolkene. Særlig forbitret paa ham var man bleven, da han tog sig for at meddele den provisoriske herredsfoged Nissen, hvor nogle unge karle opholdt sig. De maatte redde sig for slesvig-holstensk krigstjeneste ved flugt til Als. Nogle unge karle truede degnen med korporlig gengældelse. Degnen havde svaret, at saadanne drenge skulde han nok holde fra sig. Saa var nyttaarsaftenen bleven nævnt som en passende aften til en gemtlig gengældelse, og degnen havde svaret, at de kunde prøve paa at komme, han havde en pistol hos sig, og den var han rede til at bruge overfor altfor grove nyttaarsløjer. Da det nu blev ud paa aftenen, slukkedes lysene i degneboligen, men saa begyndte løjerne at ytre sig lovlig stærke. Degnen fo'r op af sengen, smed Edt klæder paa sig, og saa fo'r han ud til urostifterne, raabte skældsord ud, idet han indbød paa baade æbleskiver og brændevin. Saa blev der slagsmaal. Degnens blaa pletter i ansigtet samt en del rifter vidnede om lovlig nær berøring med næver og negle. Dybbølfolk var kede af denne historie, selv om de i disse lovløse tider havde oplevet adskilligt slemmt. Gerne vilde de af med den tysksindede degn, men de fik nøjes med glæden over, at de endelig igen havde fejret julen med deres egen præst.
